

Методичні особливості використання підручника «Захист Вітчизни» у сільській школі

Л. М. Попович,

Інститут педагогіки НАПН України

e-mail: yanatb@ukr.net

Постановка проблеми. Підручник – книга, яка містить основні відомості з галузі науки і слугує для навчання учнів. Сучасний підручник є носієм інформації, він допомагає педагогу розвивати зацікавленість учнів до знань, виконує виховну, інформаційну, дидактичну, трансформаційну, систематизуючу, інтегруючу, мотиваційну, координуючу, розвивально-виховну, самоосвітню функції. Шкільний підручник має відповідати таким вимогам, як науковість, оптимальність, доступність, відповідність часовим нормам, співвідношенню всіх його структурних компонентів.

Академік О. Я. Савченко зазначає: «Сучасний шкільний підручник повинен мати виразні ознаки певної педагогічної технології, тобто давати вчителю масової школи взірець добротної технології навчання і розвитку. Ознайомлюючись із змістом підручника, вчитель може побачити майбутній сценарій організації навчальної діяльності [3, 64]».

Сьогодні особливого значення набула проблема навчання учнів новими способами здобуття знань, критичного осмислення і перенесення необхідної інформації у практичну діяльність, формування навичок самоосвіти школярів. У розв'язанні зазначеного провідна роль належить готовності вчителя до організації самостійної роботи учнів з шкільним підручником.

Аналіз останніх джерел. Питання теорії шкільного підручника досліджували провідні вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема: досліджено роль підручника у навчально-виховному процесі і місце в системі засобів навчання (Бабанський Ю. К., Беспалько В. П., Зуєв Д. Д., Скоткін М. Н. та ін.); визначено

функції, структуру, методику роботи з підручником (Краєвський В. В., Хуторської А. В.); здійснено обґрунтування концептуальних основ сучасної навчальної книжки (Савченко О. Я.); виявлено функціональне призначення навчальної книги (Бейлінсон В. Г., Беспалько В. П., Буринська Н. М.); з'ясовано функції шкільного підручника як основного засобу навчання учнів у сільській школі (Мелешко В. В.); досліджено мову шкільного підручника (Донської Г. М., Размислов П. І., Рахімов А. З. та ін.).

Метою статті є розкриття методичних особливостей використання підручника «Захист Вітчизни» у сільській школі.

Основна частина. Навчальний предмет «Захист Вітчизни» посідає одне з важливих місць у шкільній навчальній програмі. Метою навчання предмета є не тільки необхідність теоретичної, практичної, фізичної і психологічної підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни і проходження військової служби у Збройних Силах України чи інших військових формуваннях України, але й створення умов для формування й удосконалення життєво необхідних знань, умінь і навичок, високої патріотичної свідомості.

Здобуті знання необхідні юнакам не тільки для того, щоб бути сильними, але і для свідомого ставлення до захисту свого життя. Саме тому для якісного засвоєння знань з предмета «Захист Вітчизни» важливо використовувати шкільний підручник, який є ефективним навчальним ресурсом для вивчення шкільних дисциплін, одним із засобів для самостійної роботи учнів. Підручник «Захист Вітчизни» для учнів 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту, академічний рівень, профільний рівень, для хлопців) (авт.: Пашко К. О., Герасимов І. М., Щирба Ю. П., Фука М. М.; Тернопіль : Астон, 2011) містить навчальний матеріал, передбачений програмою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Ця навчальна книга забезпечує науковість змісту, якість, точність викладу матеріалу. Вона написана доступною мовою, має чітко розподілений навчальний матеріал, містить малюнки, схеми, таблиці, виокремлення кольоровим шрифтом важливої інформації, вдало виконане художнє оформлення.

Навчальний матеріал, який авторами подано в підручнику, готує юнаків до служби в Збройних силах України, до захисту життя і здоров'я, навчає як убезпечуватися і надати першу допомогу у надзвичайних ситуаціях і в мирний час.

Методичний апарат підручника – це використання особистісно-орієнтованого підходу до вивчення предмета «Захист Вітчизни». Завдання і вправи підручника розраховані на різні рівні мотивації учнів. Підручник забезпечує можливість самостійної роботи юнаків як на уроці, так і в позаурочний час. Використовуючи низку проблемних запитань, які розміщені в кінці параграфа, учні сільської школи мають змогу опрацювати матеріал без допомоги вчителя.

Авторський колектив підручника наголошує, що завдання і вправи, які згруповані за певним принципом і розміщені наприкінці параграфа, допоможуть учням опрацювати навчальний матеріал. Запитання і завдання у підручнику позначені піктограмами: «Перевіряємо засвоєння тексту параграфа», «Розвиваємо творчі здібності», «Працюємо разом» тощо. Завдання «Працюємо разом» передбачають роботу в групах, на думку авторів підручника, «вони навчають ефективно й злагоджено спілкуватися в команді, знаходити спільні рішення... [2, 6]».

За результатами дослідження з'ясовано, що у науково-методичній роботі з педагогічними працівниками сільських шкіл важливе місце належить роботі методичних структур, творчих груп, тематичних груп, на засіданнях яких розглядаються проблемні питання науково-методичного аспекту використання підручника «Захист Вітчизни» та готовності вчителя до організації самостійної роботи учнів зі шкільним підручником. Для підвищення рівня компетентності учителя організовано науково-методичну роботу в рамках освітнього округу. На перших засіданнях методичних структур відбувається всебічне обговорення навчальної програми з предмета, ознайомлення з науково-методичними матеріалами, аналізуються переваги і недоліки, форми використання художнього оформлення підручника.

Слід зазначити, що на засіданнях методичних структур, тематичних груп, творчих груп з учителями предмета «Захист Вітчизни» необхідно звернути увагу на використання форм роботи з підручником: самостійній роботі з текстом, роботі у парах тощо. Системна науково-методична робота з педагогами цього напрямку сприятиме реалізації навчальної програми з предмета «Захист Вітчизни», збагаченню знань з питань формування професійно-педагогічної культури, підвищення рівня викладання.

З'ясовано, що у науково-методичній роботі з учителями предмета «Захист Вітчизни» необхідно звернути особливу увагу на значущість розвивально-виховної функції підручника. Як зазначає дослідниця В. В. Мелешко: «Виховний потенціал сучасного підручника досвідчені вчителі використовують на різних етапах уроку, під час проведення позакласних і позашкільних занять, здійснюючи позитивний вплив на психічні характеристики дитини, її почуття, сприймання, усвідомлення, запам'ятовування, що позначаються на загальному розвитку особистості [1, 29]».

Особливу увагу слід приділяти проведенню заходів військово-патріотичного виховання; формуванню морально-психологічних якостей захисника Вітчизни; організації відвідування учнями військових частин і навчальних закладів з метою ознайомлення зі зброєю і бойовою технікою, з побутом і життям військовослужбовців; відвідуванню військових музеїв; зустрічам з ветеранами Збройних Сил України, що також потребує сформованості відповідних компетенцій учителя.

Відповідно до Указу Президента України «Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді» було підготовлено спільний наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України і Міністерства оборони України від 16.12.2011 р. № 1443/779 «Про затвердження Положення про Всеукраїнську військово-патріотичну гру «Зірниця» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 29 грудня 2011 р. за № 1567/20305). З метою підготовки учнів до участі у Всеукраїнській військово-патріотичній грі «Зірниця» розроблено навчальну програму гуртка «Зірниця».

Як засвідчує досвід, важливе значення для виховання патріотичних рис майбутнього захисника Вітчизни відіграє позакласна робота з предмета «Захист Вітчизни». Як приклад, у квітні 2012 року проведено перший (районний) етап Всеукраїнської військово-патріотичної спортивної гри «Зірниця» на базі військово-патріотичного клубу «Буйвітер» у місті Українці Обухівського району Київської області, у якому взяли участь збірні команди учнів 5–9 класів. Учасники гри продемонстрували виконання стройових прийомів згідно з програмою предмета «Фізична культура» та відповідно до вимог Стройового статуту Збройних сил України; перешикувавшись у колону по три, команди показували своє вміння, злагодженість у проходженні урочистим маршем з виконанням стройової пісні; брали участь у військово-історичному конкурсі, стрільбі з пневматичної зброї, змагались у воєнізованій естафеті «Десант».

Про високий професіоналізм учителя свідчить перемога команди Української загальноосвітньої школи I–III ступенів №2 на I етапі, яка представляла Обухівський район Київської області на II (обласному) етапі Всеукраїнської спортивної військово-патріотичної гри «Зірниця». Обласний етап гри відбувся на Великополовецькому полігоні Сквирського району Київської області, де учасники змагань продемонструвала позитивні результати. Взаємозв'язок предмета «Захист Вітчизни» з виховною та позакласною роботою в освітньому закладі сприяє військово-патріотичному вихованню юнаків, що й необхідно висвітлювати в підручнику.

Висновки. На нашу думку, для ефективного використання підручника «Захист Вітчизни», у якому реалізуються завдання шкільної навчальної програми, необхідна відповідна професійна підготовка вчителя. Підвищення науково-методичного рівня педагогічних працівників сільської школи досягається завдяки системній організації науково-методичної роботи з педагогічними працівниками.

Література

1. Мелешко, В. В. Функції шкільного підручника як основного засобу навчання учнів у сільській школі [Текст] / В. В. Мелешко // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2011. – Вип. 11. – С. 29.

2. Пашко, К.О. Підручник «Захист Вітчизни»: для учнів 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту, академічний рівень, профільний рівень, для хлопців) [Текст] / К. О. Пашко, І. М. Герасимов, Ю. П. Щирба та ін. – Тернопіль : Астон, 2011. – С. 6.

3. Савченко, О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів [Текст] / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – С. 64.

UA Стаття присвячена дослідженню методичних особливостей використання шкільного підручника для учнів 11 класу (юнаки) з предмета «Захист Вітчизни» у сільських школах, новим формам науково-методичної роботи з учителями.

Ключові слова: навчальний предмет «Захист Вітчизни», шкільний підручник, методичний апарат підручника, форми методичної роботи.

RU Стаття посвящена исследованию методических особенностей использования учебника для учеников 11 класса (юноши) по предмету «Защита Отечества» в сельских школах, новым формам научно-методической работы.

Ключевые слова: учебный предмет «Защита Отечества», школьный учебник, методический аппарат учебника, формы методической работы.

EN The article is devoted to researching the problems of methodical peculiarities of using Defence of the Motherland textbook for 11-formers (boys) in rural schools, to the new forms of scientific and methodical work.

Key words: the subject of Defence of the Motherland, school textbook, methodical complex of the textbook, forms of methodical work.